УДК 821.161.2-3.09

Л. І. Шморлівська

ЄВРЕЙСЬКА ТЕМА У ТВОРЧОСТІ ДЕНИСА ЛУКІЯНОВИЧА

У статті розглянуто ранні твори Дениса Лукіяновича на єврейську тематику в аспекті жанрово-стильової специфіки її у контексті історії української літератури кінця XIX – початку XX ст. Проаналізовано ключові образи та мотиви творів, їхню проблематику, сюжетно-композиційні, мовно-художні особливості, позначені модерністю, тяжінням до імпресіонізму в поєднанні з реалістичним баченням дійсності.

Ключові слова: Д. Лукіянович, єврейська тема, модерність письма, імпресіонізм, імпресіоністична манера письма, мала проза, жанр, стиль.

DOI 10.34079/2226-3055-2019-12-21-91-98

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Українсько-єврейські взаємини упродовж тривалого часу були актуальними не тільки на рівні соціально-економічному чи політичному, але й у літературній галузі. Так, свого часу цю тему трансливали твори Тимотея Бордуляка («Бідний жидок Ратиця»), Євгена Гребінки («Чайковский»), Модеста Левицького («Щастя Пейсаха Лейдермана», «Порожнім ходом») Степана Руданського (окремі короткі анекдотичні вірші, які автор називав «приказками»), Івана Тогобочного («Жидівка-вихрестка»), Івана Франка («До світла», «Воа constrictor», «Перехресні стежки»). Переймався єврейською темою і Денис Лукіянович (1873–1965) – прозаїк, літературознавець, громадсько-культурний діяч. Уже в його дебютній новелі «Сабашева вечеря» (1889) засвідчений цей інтерес, що відтак перенісся і в наступні твори циклу «З міського бруку» («Перша заповідь церковна», «Шлюсар завинив») та в самостійні художні полотна («Правдиві любителі музики», «На вахцимрі»), що й становлять безпосередній об'єкт уваги. Вони різняться повнотою і масштабом художнього висвітлення проблем єврейства, та всюди наповнені співчуттям до його драматичної долі. Якщо твори попередників і сучасників письменника на цю тему досліджені (Т. Бикова, Г. Грабович, А. Меншій та ін.), то доробок Д. Лукіяновича залишився недооціненим. Причини такої мовчанки бачаться нам у тенденційному ставленні літературознавців до постаті письменника, якого від середини XX ст. вважали прорадянським і тому «звели» з творчої арени усі його заслуги на літературній ниві. Із прагненням оцінити й осмислити тексти автора крізь вибрану тему і пов'язана мета та завдання пропонованої студії.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Дебютний твір Д. Лукіяновича приміщує у своїй першій збірці «Новелі» (1895), зазначивши на її початку: «Посвята Івану Франкові» [10, с. 74]. Місцем дії вибрано Станіславів, пов'язане з гімназійною юністю автора; він у ролі оповідача ескізно подає сцени з життя бідних євреїв, які, живучи у напівзруйнованій будівлі та через сварку з поліцаєм не маючи змоги заробляти, вимушені заради шматка хліба зважитись на крадіжку. Симпатії ж іронічно налаштованого автора залишаються на боці скривджуваних. «Соціальне «дно», на яке опускаються деякі його [Д. Лукіяновича] герої, їх трагедія, – це звинувачення панівним класам...» – підкреслив свого часу дослідник [11, с. 8].

Для персонажів твору субота («сабаш» – мирний, вільний) має сакральне значення, та він перетворюється зі спокійного у кривавий – «поліцай № 43» разом із підмогою викривають небезпечних злочинців, які хотіли в «обержі» (постоялому дворі, готелі) перечекати холодну зимову ніч і влаштувати «сабашеву вечерю» з «бохонцем хліба, колачем, фляшкою горівки». Автор наче «грається» на контрастах, наче зумисне створює суперечності для кращого усвідомлення читачем глибини проблеми. Люди з іменами (Хаїм, Сара, Шулим) – і люди з «номерами», посадами (№ 43, комісар, інспектор), «свята матерня любов» єврейки Сари – і хижацтво поліцаїв, боротьба за виживання – і формальність владної руки («аби лиш мати що до рапорту»), «сабашеві борухи» – і божевільний крик «протоколянта»...

Примітно, що новелі Д. Лукіяновича за своєю будовою властива так звана мікрожанрова пунктирність (численні нараторські замовчування, відступи, «перебігання» з одного ключового моменту на інший тощо), штриховість «трансляції» сенсових моментів (використання мінімальної кількості мовленнєвих символів для передачі емоційно важкої інформації, плинність, поетична елегантність, невизначеність майбутнього розвитку подій та ін.). Усі ці фактори роблять новелу (як жанр) письменника цікавою та оригінальною.

У «Сабашевій вечері» письменник продовжує звертатись до урбаністичних мотивів. Основним локусом є, повторимося, місто, котре, кажучи словами Франкового дослідника, «із власною історією, легендами, традиціями, які з часом стають основою його ідентифікації та породжують загальний образ міста, що дає змогу вирізнити його з-поміж інших просторових об'єктів і впізнавати конкретне місто серед інших» [7, с. 107]. Один гіперболізований опис «обержі» уже підтверджує слова про чужорідність та ворожість міста у ставленні до євреїв: *«Як ту пусто! підлога давно зігніла, лиш останки її держаться, через шпари в вікні залітає сніг і уложився в скісні копиці, а по стінах миготять проти світла діамантики леду. У другій кімнаті не було майже снігу, але було так зимно, як в першій, зимніше, як надворі»* [10, с. 80]. Така протидія місту, меншим локусам дії, його правилам та законам до кінця твору інтенсифікується.

Загалом же «Сабашева вечеря» характеризується строкатим художнім часом, багатоплановістю композиційної побудови, різноманітністю сюжетних елементів (художніми передуманнями, оздобленнями та ін.), нашаруваннями одних подій на інші, яскравою імпресіоністичною манерою, попри яку письменник зумів створити правдиву картину життя з виразними реалістичними ознаками, насичену елементами натуралізму, але не позбавлену глибокого психологічного наповнення. У ній чітко проглядають гуманізм та інтернаціоналізм автора, його щире вболівання за долю простої людини.

Здебільшого у циклі «З міського бруку» увага письменника зосереджується все ж на урбаністичній тематиці; Д. Лукіянович створює різні новелістичні типажі щодо професій і національностей: ремісники, наймички, шинкарі, євреї, українці. Об'єднують же усіх їх нещасливі життєві долі. Інтерпретація подій та вчинків часто подається у двоякому аспекті: «з погляду представників експлуататорських класів (у тоні виправдання) і в плані авторського осуду й сарказму» [3, с. 6]. Примітно, що персонажі єврейської національності «мігрують» з одного твору в інший, що теж ілюструє циклічність написаного, самим же героям даючи можливість повніше висловити своє *ego*.

У новелі «Перша заповідь церковна» (1891, повторно вона була перероблена 1894, Львів) подано образ єврея Йоса, котрий через нужду працює шклярем, прагнучи що б там не було віддати борги й прогородувати сім'ю, отже, вижити й зажити гідно.

Однак історію Йося змальовано серед міського натовпу роззяв, які в чужому оці бачили скалку, а у своєму й колоди не помічали. Уся їхня доброта до бідного чоловіка вимірювалась кількістю зробленої ним роботи. Оповідач свідомо розводить персонажів на два контрверсійні табори – євреї Йосьо і суспільство, поза яким він бути не може. Тут національність, соціальне становище перестають відігравати хоч якусь роль, бо отримують перевагу особисті інтереси, перетворюючись у тваринний інстинкт.

Навіть у неділю шкляр пішов працювати, аби вчасно здати роботу, але там із ним трапляється біда: поліцей турнув його з ристування. Загинув бідний Йосьо. Після скоєного «страж порядку» хоч і не визнав своєї вини, проте *«стояв між тим з заломаними руками, блудними очима»* [10, с. 42]. Та такі «жертви» були марними, бо єзуїт беззаперечно вважає, що то кара Божа: працював, бач, у неділю і порушив заповідь церковну.

Так, зневажаючи «день святий», бідний євреї уже не принесе своїй хворій Сурі молока. Наратор не критикує релігійні канони прямо, тільки за допомогою іронії відкриває істинне бачення автором цього питання: *«А над ним стояли два супокійні херувими, що протягали руки до міру, навіть до Йося...»* [10, с. 42].

Щодо твору «Шлюсар завинив» (1895), за своїм обсягом найбільшого в «Новелях» Д. Лукіяновича, то приналежність його до новелістичного жанру можна впевнено відкинути, бо це радше оповідання; до того ж із затягненням розвитку подій, невиправданою заплутаністю сюжетних ліній. Саме цю ваду спостеріг М. Євшан і в пізнішому, 1909 року, романі Д. Лукіяновича «Філістер»: «Автор хотів би звести в одну артистичну цілість і перетопити в своїй творчій фантазії всі найрізноманітніші явища в одно. Але вони так і лишаються сирим матеріалом, з-поза котрого тільки час від часу блисне іскра» [6, с. 242]. Єврейська тема тут хоч і не відіграє основну роль, та цікаво вписана у сюжетну лінію.

Розповідь спочатку ведеться від імені, здавалося б, цілком інтелігентного юнака із заможної родини. Та до середини твору про Маріяна Трохима в читача складається двоїсте враження: той любить випити чарчину-другу і до дівчат небайдужий. Тож оповідач одразу ж спрямовує вістря читацької уваги на буття зовсім іншого пласту суспільства – події переносяться до шинкарні «батьярського касина», де зібрались люди без прихистку й долі. Маріян, виявляється, має й до такого середовища стосунки, бо ж вирішив скористатись добрим серцем дівчини одного з таких батьрів Станіслава. Із сутички Маріян виходить, як завжди, невинним. «Касино» зачинають, а про долю бідноти, передусім євреїв, оповідач обмежується згадкою, що вони «пішли назустріч страшній, зимній, голодній зимі». Чи не тому в читача виникає своєрідний когнітивний дисонанс, бо зрозуміти, на чийому боці з цих представників соціального дна оповідач, так і не вдається. Письменник не робить нікого винним і нікого не виправдовує, читачеві вирішувати, що важливіше: багатство чи убогість душі. Щодо новаторства, то у цьому творі вперше у Д. Лукіяновича тінь падає на інтелігенцію, яка, виявляється, теж може бути порочною, може вести подвійне життя, а дно суспільства має свою життєву позицію та інтереси, хоч воно і продовжує демонструвати їх доволі примітивно.

Трактування ж Д. Лукіяновичем єврейської теми, як і трактування її деякими іншими авторами, було певним контрастом ледь не до всього, що писалось в нашій літературі про євреїв раніше. Після першого звертання до неї у великому полемічно-релігійному творі, причому з неприховано негативним змістом, – трактаті І. Галятовського «Месія правдивий» (1669) до початку XIX ст. тема єврейського народу звучала фрагментарно, однобічно і навіть з елементами антагонізму. «Тут стереотипи, відображаючи, як це буває в кожній культурі, групову колективну думку, а також

консерватизм та опір іноземним впливам, набували вигляду народної традиції», – зауважив Г. Грабович [1, с. 221]. Лише у другій половині XIX ст. – на початку XX ст. «єврей стає повноправним об'єктом читацького зацікавлення» [1, с. 227].

Опісля публікації «Новель» Д. Лукіянович не втрачає зацікавлення життям єврейського народу, тому переносить цю тему й у наступні твори, знову експериментуючи при цьому із жанрами малої прози. Звернувши своє авторське захоплення убік так званих «мікрожанрів» літератури, а саме образка, автор пише цикл таких творів «Мої проходи», перший з яких, «Правдиві любителі музики», вдало синтезує в собі матеріал про конкретну життєву подію, розбавлений чуттєвими порухами письменника-імпресіоніста. А подача єврейського питання тут за силою смислових імпульсів наближається до «Сабашевої вечері».

Хоча цим та кожним іншим художнім полотном «проходить» і залишає свої думки, враження сам автор (у ролі оповідача), але як митець Д. Лукіянович подає портрети із життя зовсім інших людей. У першому образкові цим головним героєм виступає єврей Сруль, який *«родився сліпим, та родивсь з таланом до музики і співу»* [8, с. 2]. Твір починається з передачі настрою вечірнього Станіслава, який, *«утомлений денною спекою, потопав розкішно в вечірнім холоднім сумерку»* [8, с. 1]. Ці перші речення стосуються заднього плану, тла, на якому розвиватимуться події. З подібної малярської композиції починає і В. Стефаник в образкові «Озими́на», у якій І. Денисюк виділяє ключові характеристики, знакові для цього жанру загалом: «ефект контрасту кольорів, живописна «жанровість» сценки і разом з тим літературно-поетичне враження, настрій та певна філософія» [4, с. 197].

Здається, усі мешканці міста тонуть в океані музики, розваг, відпочинку. То на центральних вулицях, то вдалині чути спів. При цьому Д. Лукіянович протиставляє двох поціновувачів музики – пана, який *«спровадив до себе ціле співацьке товариство свого імені»* [8, с. 1], щоб розважитися, і Сруля з його талантом від Бога. Для бідного єврея спів – спосіб життя, який є і заробітком, і втечею від щоденних гризот. Жодне свято не обходиться без талановитого музиканта – ні «жидівське весіле», ні «християнські коляди».

Образок закінчується передачею настрою головного героя за допомогою єднання співу бідного співця з природою: та приймає його *«чарівну мелодію, що полетіла за хмари»* [8, с. 2]. Загалом природа у творах Д. Лукіяновича не тільки зображальна ознака художнього тексту, але й виражальна, хоч нерідко вона перебуває у стані очікування, є пасивною. Суб'єктивне начало у тексті відтворюється за допомогою живописних асоціацій. Саме завдяки кінцевим абзацам на перший план виходить постать співака: *«сидить неподвижно, долоню і ухо держить, звернені у трубку, і слухає...»* [8, с. 2]. Все інше залишається осторонь, усі біди й турботи стають непомітними, ніби втрачають сенс. Вони створюють лише колір тла, який, можливо, і сірий або ж чорний, та він додає специфічного забарвлення співові Сруля, емоційному, з надриком. Такий синтез зорових і слухових образів підсилює своєрідний концепт «самотності митця» перед обличчям фатуму, що був властивий письменникам-модерністам. Так, В. Хархун, досліджуючи творчість польського письменника С. Пшибишевського (1868–1927), зауважує, що для нього «визначальною особливістю модерністської поетики [...] є послаблення, втрачання, а часом і відсутність подієвого, логічно-зв'язувального плану» [12, с. 112], тобто «спрацьовує принцип накладання – зовнішнє «тоне» у внутрішньому» [12, с. 112]. У Д. Лукіяновича хоч і нема повного розмивання меж раціонального та ірраціонального світу, але саме внутрішні, психічні рефлексії превалюють.

З-поміж ранньої малої прози Д. Лукіяновича, яка складала окремі збірки чи цикли («Новелі», 1895; «Мої проходи», 1896), були й твори на єврейську тему, що друкувались окремо, переважно в періодичних виданнях («Літературно-науковому віснику», «Новій Буковині», журналах «Світ», «Назустріч» та ін.), зокрема й у «Буковині». Ця чернівецька газета також стала трибуною для багатьох інших поетів, прозаїків, літературних критиків на довгі роки (упродовж 1885–1910 рр. тут виступали Марко Черемшина, О. Маковей, О. Кобилянська, Л. Турбацький, О. Луцький, а також Т. Галіп, І. Синюк, С. Яричевський, Іван Діброва, І. Дошівник та ін.) [2]. Одним із таких самобутніх явищ з погляду жанрової та стильової специфіки виявилось й оповідання Д. Лукіяновича «На вахцимрі». Автор спробував створити насичену картину з докладними описами подій, при цьому апелюючи до прийомів творення апробованого жанру образка. Однією з найважливіших стильових властивостей твору, окрім згаданої образковості, є тяжіння письма до спогадового жанру літератури, а саме до його специфічного тематичного різновиду – тюремного спогаду. Звертання у творі до такої тематики не випадкове. Упорядник книги Д. Лукіяновича «Маківка – гора невмирущої стрілецької слави» (2005) Р. Дзюбан у передмові згадує маловідомий факт із біографії письменника: «За участь у таємному гуртку гімназистів «Поступ» [Д. Лукіянович] був виключений з шостого класу [гімназії у Станіславові], заарештований і шість тижнів просидів у в'язниці» [5, с. 3].

Події твору подаються не у ретроспекції, а в теперішньому часі. І вже з перших рядків стає зрозумілим, яку тему автор вирішив поставити в центрі оповідання («Щодня чую ревіт, бійку арештантів, сварю [тобто сварки] та крики дозорців тюремних...» [9, № 117. – с. 1]) – тему нелюдських умов в'язня тюрми, мізерної, а то й повної відсутності його прав, абсолютної безнадії на краще. Для підсилення ефекту ворожості тюрми письменник уже в експозиції вибудовує кордон між тюремним існуванням і життям на волі: «Там, за тюрмою, на світі потеплішало, там рай» [9, № 117. – с. 1]. Свою тюремну камеру герой закономірно називає кліткою, що завжди символізується з нестерпністю ув'язнення.

«Введення» читача у своє тюремне життя ліричний герой починає з приходу в його камеру нового «камрата», який «приніс з собою легот, запах весни». Природа взагалі посідає у творі вагоме місце, у ній знаходиться надія на світле майбутнє. Єдиною втіхою виступає «воробчик», що має гніздо над самим вікном тюремної клітки. Та, на відміну від пташки, що «співає веснянку природі», герой навіть не має змоги «втішатися вольністю других», відібравши у нього його свободу.

Так, оповідаючи про буденне життя тюрми, її ненастанні клопоти, оповідач наближається до того місця, коли його покликали працювати писарем на «вахцимру», тобто на стражницю, де чекають свого часу дозорці, де є тюремна канцелярія. Розповідь про усі наступні події ведеться уже звідси. «Хоч на вахцимрі тяжка праця», та можна втішитись можливістю бачити з вікна «клапоть неба і гори хмар на небозводі». У героя з'являється можливість читати книги, прислані з дому, а найбільше його радували жіночий альманах Н. Кобринської «Перший вінок» та Франків «Захар Беркут». Такі «невинні речі» розбурили кров, герой став «обдирати чисті картки з друкованих формулярів та записувати на тім бібулястім папері отсі свої важіння з тюрми та складати революційні вірші» [9, № 117. – с. 3]. А. Швець щодо кримінальних сюжетів І. Франка («Івась Новітний», «На дні», «Панталаха», «До світла!», «В тюремнім шпиталі» та ін.) влучно зауважує: «Замкнений простір примушує людину наодинці осмислити пережите, збагнувши власну сутність і сенс життя» [13, с. 170]. Таке самозаглиблення допомагає простіше сприймати муки тюремного ув'язнення.

Поміж важкої роботи персонаж знаходить час спостерігати і за новими арештантами, які проходили «вахцимру». Він ставиться до них із великим співчуттям, розуміючи рівність усіх арештантів у тюрмі незалежно від походження чи інтелекту, тому драп в обідраному лахмітті чи заплаканий жид, що лишив голодних діточок напризволяще, сприймаються як несправедливо засуджені, що потрапили під гарячу руку закону.

Одна за одною тягнуться ниткою арештантські історії. Одним із в'язнів був шістнадцятилітній юнак, що мав сидіти у в'язниці три роки. Оповідаючи історію свого несправедливого осудження, хлопець хоч визнає своє злочинне минуле, та кидає ключову фразу: *«Тільки так: ми крадемо мало, бо не маємо що їсти, а тамті крадуть багато, щоби збагатіти»* [9, № 118. – с. 3]. У ній «спливають» уже знайомі антиподи Лукіяновичевих оповідань – «маленька людина» і «суспільний лад-нелад», які чи не найлаконічніше передають гострий соціальний конфлікт твору.

Мемуарна форма дозволила письменникові викладати події не у прямій хронологічній послідовності, що до того ж налаштовує читача на інтимні авторські «візії-одкровення». Ґрунтовно передаються автором описи психічного стану арештантів, їхні емоції. Так, про ув'язненого жида оповідач відгукується в такий спосіб: *«Він був дуже сумний, зажурений, поведився боязко і хотів мені щось сказати, лише не знав, як взятися до того»* [9, № 117. – с. 2]. Після допиту герой-оповідач зі слізьми на очах звернувся до нещасного його ж мовою: *«Я такий самий арештант, як і ти»* [9, № 117. – с. 2]. Достеменно невідомо, чи знав Д. Лукіянович єврейську мову, але те, з яким співчуттям ставився він до знедоленої людини чужої національності, не може не викликати поваги, засвідченої їй в збірці «Новелі» та циклі «Мої проходи».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Лукіяновичеві «люди-євреї» є зразками утвердження високих моральних якостей, що не залежить від національності, бо риси ці властиві їм від природи, внутрішньо притаманні. Попри контраст у глибині зображення таких персонажів і їхніх життєвих проблем, письменникові вдалось подати правдиві картини життя, сповнені глибокого психологізму, де чітко проглядають також гуманізм та інтернаціоналізм автора, його щире вболівання за долю єврейської бідноти. Проведене ж дослідження творів на єврейську тему засвідчує можливість їх подальшого наукового вивчення у психоаналітичному аспекті, ще більшого зосередження уваги на внутрішньому мовленні персонажів, їхніх психологічних портретах тощо.

Список використаної літератури

1. Грабович Г. Єврейська тема в українській літературі XIX та початку XX сторіччя // До історії української літератури : дослідження, есеї, полеміка / Г. Грабович. – Київ : Критика, 2003. – С. 218–236 ; Hrabovych H. Yevreiska tema v ukrainskii literaturi XIX ta pochatku XX storichchia // Do istorii ukrainskoï literatury : doslidzhennia, esei, polemika / H. Hrabovych. – Kyiv : Krytyka, 2003. – S. 218–236.

2. Гречанюк А. Ю. Роль газети «Буковина» в загальноукраїнському літературному процесі кінця XIX – XX століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 / Андрій Юрійович Гречанюк ; Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2003. – 20 с. ; Hrechaniuk A. Yu. Rol hazety «Bukovyna» v zahalnoukrainskomu literaturnomu protsesi kintsia XIX – XX stolittia : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.01.01 / Andrii Yuriiiovych Hrechaniuk ; Prykarpatskyi un-t im. Vasyliia Stefanyka. – Ivano-Frankivsk, 2003. – 20 s.

3. Денисюк І. Денис Лукіянович [Передмова] / І. Денисюк, Л. Міщенко // Лукіянович Д. Вибрані твори / Д. Лукіянович. – Київ : Дніпро, 1973. – С. 3–13 ; Denysiuk I. Denys Lukiiianovych [Peredmova] / I. Denysiuk, L. Mishchenko // Lukiiianovych D. Vybrani tvory / D. Lukiiianovych. – Kyiv : Dnipro, 1973. – S. 3–13.

4. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст. / І. Денисюк. – Київ : Вища школа, 1981. – 215 с. ; Denysiuk I. Rozvytok ukraïnskoi maloi prozy XIX – poch. XX st. / I. Denysiuk. – Kyiv : Vyshcha shkola, 1981. – 215 s.

5. Дзюбан Р. Від упорядника / Р. Дзюбан // Лукіянович Д. Маківка – гора невмирущої стрілецької слави / Д. Лукіянович ; упоряд. Р. Дзюбан ; НАН України. – Львів, 2005. – С. 3–13 ; Dziuban R. Vid uporiadnyka / R. Dziuban // Lukiiianovych D. Makivka – hora nevmyrushchoi striletskoi slavy / D. Lukiiianovych ; uporiad. R. Dziuban ; NAN Ukrainy. – Lviv, 2005. – С. 3–13.

6. Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / М. Євшан ; упор., передмова та примітки Н. Шумило. – Київ : Основи, 1998. – 658 с. ; Yevshan M. Krytyka. Literaturoznavstvo. Estetyka / M. Yevshan ; upor., peredmova ta prymitky N. Shumylo. – Kyiv : Osnovy, 1998. – 658 s.

7. Калиняк М. Тюремний простір як елемент урбаністичного тексту у прозі Івана Франка / Марта Калиняк // Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. – 2013. – Вип. 58. – С. 107–117 ; Kalyniak M. Tiuremnyi prostir yak element urbanistychnoho tekstu u prozi Ivana Franka / Marta Kalyniak // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia : Filolohichna. – 2013. – Vyp. 58. – S. 107–117.

8. Лукіянович Д. Мої проходи. Правдиві любителі музики (I) / Д. Лукіянович // Буковина. – 1896. – № 38. – С. 1–2 ; Lukiiianovych D. Moi prokhody. Pravdyvi liubyteli muzyky (I) / D. Lukiiianovych // Bukovyna. – 1896. – № 38. – S. 1–2.

9. Лукіянович Д. На вахцимрі / Д. Лукіянович // Буковина. – 1897. – № 117. – С. 1–3 ; № 118. – С. 1–3 ; № 119. – С. 1–3 ; № 120. – С. 1–3 ; № 121. – С. 1–2 ; Lukiiianovych D. Na vakhtsymri / D. Lukiiianovych // Bukovyna. – 1897. – № 117. – S. 1–3 ; № 118. – S. 1–3 ; № 119. – S. 1–3 ; № 120. – S. 1–3 ; № 121. – S. 1–2.

10. Лукіянович Д. Новели / Д. Лукіянович. – Львів : Універсальна бібліотека, 1895. – Вип. II. – Ч. 5–6. – 87 с. ; Lukiiianovych D. Novely / D. Lukiiianovych. – Lviv : Universalna biblioteka, 1895. – Vyp. II. – Ch 5–6. – 87 s.

11. Сварник І. Служіння народові (До 90-річчя з дня народження Д. Лукіяновича) / І. Сварник // Радянська Україна. – 1963. – 12 верес. ; Svarnyk I. Sluzhinnia narodovi (Do 90-richchia z dnia narodzhennia D. Lukiiianovycha) / I. Svarnyk // Radianska Ukraina. – 1963. – 12 veres.

12. Хархун В. Володимир Винниченко і Станіслав Пшибишевський : типологія художніх практик / В. Хархун // Наукові записки НаУКМА. – 1999. – Т. 17 : Філологія. – С. 111–115 ; Kharkhun V. Volodymyr Vynnychenko i Stanislav Pshybyshevskiyi : typolohiia khudozhnikh praktyk / V. Kharkhun // Naukovi zapysky NaUKMA. – 1999. – T. 17 : Filolohiia. – S. 111–115.

13. Швець А. Злочин і катарсис : кримінальний сюжет і проблеми психологізму в прозі Івана Франка / А. І. Швець ; НАН України, Львів. від-ня Ін-ту л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – Львів, 2003. – 236 с. – (Франкознавча серія ; вип. 5) ; Shvets A. Zlochyin i katarsys : kryminalnyi siuzhet i problemy psykhologizmu v prozi Ivana Franka / A. I. Shvets ; NAN Ukrainy, Lviv. vid-nia In-tu l-ry im. T. H. Shevchenka. – Lviv, 2003. – 236 s. – (Frankoznavcha seriia ; vyp. 5).

Стаття надійшла до редакції 09.09.2019.

L. Shmorlivska

THE JEWISH THEME IN THE LITERARY WORKS OF DENYS LUKIYANOVYCH

The article deals with the early works of Denys Lukiyanovych (1873–1965) on Jewish subjects in the aspect of genre-style specificity and in the context of the history of Ukrainian literature of the late 19th – early 20th centuries. The key images and motives of the works, their problems, plot-compositional, linguistic and artistic features, marked by modernity, the tendency to impressionism, combined with a realistic vision of reality, are analyzed.

It is proved that D. Lukiyanovych's early prose is characterized by colourful artistic time, multifaceted compositional construction, variety of plot elements (artistic precursors, decorations, etc.), layers of one event to another, and a vivid impressionistic manner. Nevertheless, the writer was able to create a true picture of life with clear realistic features, saturated with elements of naturalism, but not devoid of deep psychological content. Humanism and internationalism, author's sincere compassion for the ordinary man are manifested in D. Lukiyanovych's literary works. In his early prose some important antipodes emerge, i.e. the «little man» and the «social order», which perhaps most succinctly convey the acute social conflict.

Particular attention was also paid to Lukiyanovych's «Jewish people», who exemplify the assertion of high moral qualities that do not depend on nationality, because these traits are inherent by nature. It is the inner, mental reflections that prevail in such authorial images, though there is no complete blurring of the boundaries of the rational and irrational world. Such an interpretation by D. Lukiyanovych of the Jewish theme was a contrast almost to everything written in our literature about Jews before.

The original focus is on some human issues: the injustice of power in the treatment of the ordinary man, bureaucracy of the state machine, the class division in a society, often the imbalance of urban lifestyles, which has its own rules, the possibility of discrepancy between the appearance of the individual and his inner consciousness, kindness among people, inability of the followers to enjoy their social rights and freedoms.

It is noteworthy that D. Lukiyanovych doesn't put the problem of the disadvantage of the Jewish people as such at the center of his works, but nevertheless the author focuses more on the «individual» misfortune of each particular person.

Key words: *D. Lukiyanovych, Jewish theme, modernity of writing, impressionism, impressionistic manner of writing, small prose, genre, style.*